הרב יהודה זולדן, באר יהודה – ראש השנה, עמ' 62-83

שיעור ד

ראש השנה ויום הכיפורים של יובל

(ראש השנה ח ע"ב, ט ע"ב)

א. א' בתשרי – קידוש שנת יובל; י' בתשרי – מצוות יובל
ב. בין א' בתשרי לבין י' בתשרי: עבדים אוכלים שותים ושמחים ועטרותיהם בראשיהם
ג. מצוות יובל המוטלות על יחידים: לתקוע בשופר, לשלח עבדים, להשיב קרקעות
ד. מצוות המסורות לבית דין: למנות את השנים, לקדש את שנת החמישים, לתקוע בשופר ביום כיפור ביובל
סיכום

א. א' בתשרי – קידוש שנת יובל; י' בתשרי – מצוות יובל

במשנה (ב ע"א) נאמר: "באחד בתשרי – ראש השנה ...ליובלות". הגמרא (ח ע"ב) שאלה על כך:

> וליובלות. יובלות באחד בתשרי הוא? יובלות בעשרה בתשרי הוא, דכתיב "[והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש] ביום הכפורים תעבירו שופר [בכל ארצכם]" (ויקרא כה, ט).
>
> הא מני רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היא. דתניא: "וקדשתם את שנת החמשים שנה" (שם י), מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "ביום הכפורים", יכול לא תהא מתקדשת אלא מיום הכפורים ואילך? תלמוד לומר "וקדשתם את שנת החמשים", מלמד שמתקדשת והולכת מתחילתה.
>
> מכאן אמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא: מראש השנה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרין לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהם, אלא אוכלין ושותין ושמחין ועטרותיהן בראשיהן. כיון שהגיע יום הכפורים – תקעו בית דין בשופר, נפטרו עבדים לבתיהן, ושדות חוזרות לבעליהן.

מקור הברייתא במדרש ההלכה (ספרא בהר פרשה ב פרק ב אות א), שם נאמר בסיפא: "הגיע יום הכיפורים תקעו בשופר, חזרו שדות לבעליהם ועבדים נפטרים לבתיהם". לא כתוב במדרש ההלכה שבית הדין הם שתקעו בשופר. כמו כן במדרש ההלכה מופיעים הדברים בשמו של רבי יוחנן בן ברוקא. רבי ישמעאל ואביו רבי יוחנן היו תנאים וחיו לאחר חורבן בית המקדש השני, ואז כבר לא קיימו מצוות יובל. ייתכן שהם רצו להביע מה היה אמור להיות באותם ימים לו היה היובל נוהג או שהייתה להם מסורת שכך אכן היה.[1]

---

1 בתוספתא (ב, ט) נאמר בנוגע לסדר הברכות בתפילת מוסף בראש השנה: "וכשקדשו את השנה באושא, ביום הראשון עבר רבי יוחנן בן ברוקא ואמר כדברי רבי יוחנן בן נורי". בירושלמי (ראש השנה ג, א; ד, ו; נדרים ו, ח; סנהדרין א, ב) הגרסה היא: "כשקידשו את השנה באושא, ביום הראשון עבר רבי ישמעאל בי רבי יוחנן בן ברוקה". בגמרא (לב ע"א) נוסף: "וכשקידשו בית דין את השנה באושא ירד רבי יוחנן בן ברוקא...". הביטוי הוא "כשקידשו את השנה", ושוב ייתכן שהם אולי עשו מעין זכר למצווה זו. בתוספתא (סוטה ז, ט-יב) ובגמרא (חגיגה ג ע"א) מסופר על רבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר בן חסמא שהלכו להקביל את פני רבי יהושע בפקיעין וסיפרו לו שרבי אלעזר בן עזריה דרש בשבת על פרשת הקהל. ייתכן גם כן שדרשה זו נאמרה בעקבות מעמד זכר להקהל שרבי אלעזר בן עזריה ששימש כנשיא קיים במוצאי שמיטה (מכילתא דרבי ישמעאל, בא – מס' דפסחא בא פרשה טז; תוספתא סוטה ז, ט-יא; חגיגה ג ע"א-ע"ב). ראה בהרחבה במאמרי: "מבוא לספר הקהל", ספר הקהל, עמ' 13-18.

על פי הגמרא, מה שנאמר במשנתנו (ב ע"א): "באחד בתשרי ראש השנה... ליובלות", הוא על פי דעתו של רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה. בגמרא (ז ע"ב) נאמר באופן ברור על משנתנו: "רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היא, דאמר: מראש השנה חייל יובל".[2] מראש השנה אסור לעשות פעולות חקלאיות כמו בשנת שמיטה – לזרוע, לקצור, לבצור. בימים שבין א' בתשרי לי' בתשרי, העבדים עדיין לא היו שבים חזרה לבתיהם, אך כבר לא היו משתעבדים לאדוניהם. בימים הללו הם היו "אוכלין ושותין ושמחין ועטרותיהן בראשיהן". כשהגיע יום כיפור, בית הדין היו תוקעים בשופר, השדות חוזרות לבעליהן והעבדים היו הולכים לבתיהם. היובל הוא אחת האפשרויות שבהן עבד עברי ואמה עברייה קונים את עצמם, כאמור במשנה (קידושין יד ע"ב):

> עבד עברי... קונה עצמו בשנים **וביובל** ובגרעון כסף; יתירה עליו אמה העבריה, שקונה את עצמה בסימנין. הנרצע... קונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון.

מדוע היו העבדים צריכים להמתין עשרה ימים מאז ראש השנה ולא יצאו מיד עם תחילת השנה? הרב מאיר שמחה הכהן מדוינסק (משך חכמה, ויקרא כה, מא) כתב: "וזה מדין תוספות קדושה". הראי"ה קוק (שבת הארץ, הקדמה [מהדורת מכון התורה והארץ], עמ' 66) הסביר: "אין הדרור פורץ כהר פרצים, כי נמשך והולך הוא מן הקדש העליון". יש להתכונן לחירות זו במהלך ימי התשובה, לעבור בהדרגה ממצב של עבדות למצב חדש של חירות.[3]

הגמרא המשיכה ושאלה: לפי חכמים שחלקו על רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, שנת היובל מתחילה ביום הכיפורים. אם כן, מדוע נאמר שוב בפסוק "וקדשתם את שנת החמישים"? תשובת הגמרא היא: "שנים אתה מקדש, ואי אתה מקדש חדשים". רש"י (ד"ה שנים אתה) הסביר: "כששנת היובל נכנסה, מצוה על בית דין לומר: מקודשת השנה".

בירושלמי (א, ב) נזכר המקור לכך ששנת יובל מתחילה בא' תשרי:

> ליובלות. מנין? "וספרת לך שבע שבתות שנים שבע פעמים" (ויקרא כה, ח). מה שנים ושמיטין מתשרי, אף יובלות מתשרי.
>
> התיבון והכתיב "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחודש" (שם ט)?
>
> רבי יונה ורבי יוסה תריהון בשם רבי שמואל בר רב יצחק: כדי שיהו כל חדשי השנה שוין, לא יהא חדש אחד נחלק לב' שנים.
>
> התיבון והתנינן "באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בט"ו בו" הרי אין כל חדשי השנה שוין וחדש אחד נחלק לב' שנים?

המקור לכך ששנת יובל מתחילה בראש השנה הוא שנת שמיטה, כאמור במשנתנו (ב ע"א): "באחד בתשרי – ראש השנה לשנים, ולשמיטין, וליובלות". הגמרא הקשתה שתקיעת שופר ביובל היא בעשור לחודש? ועל כך השיבו רבי יונה ורבי יוסי בשם רבי שמואל בר יצחק ששנה איננה מתחילה במשך החודש אלא בתחילתו. ולכן על אף שתוקעים בי' בתשרי, השנה מתחילה בא' בתשרי. הגמרא הקשתה על כך מראש השנה לאילן על פי שיטת בית הלל שהשנה מתחילה בט"ו בשבט, ולא השיבה על כך.

---

2 דברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה הללו נזכרו גם בגמרא בערכין (כח ע"ב).

3 בביאור דברי הראי"ה קוק הללו ראה: הרב עוזי קלכהיים (שירת אומה לארצה, עמ' קס-קסו); הרב חיים דרוקמן (הקדמה לשבת הארץ, עמ' 246-256); הרב צבי ישראל טאו (ושבתה הארץ, עמ' קכו-קכט).

בירושלמי הדיון הוא במקור לכך ששנת היובל מתחילה בא' בתשרי, ואילו בבבלי הגמרא לא דנה במקור לכך אלא הקשתה מדוע שנת היובל מתחילה בא' בתשרי ולא בי' בתשרי, היום שבו תוקעים בשופר. לא נזכר בירושלמי שמשנתנו היא לפי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, אלא משמע שהיא מוסכמת על הכול:[4] השנה מתחילה בא' בתשרי, והתקיעה בשופר היא בי' תשרי. כמו כן לא נזכר כלל בירושלמי שבימים הללו בין ראש השנה ליום כיפור העבדים היו יושבים אוכלים ושותים ועטרותיהם בראשיהם.[5]

ב. בין א' בתשרי לבין י' בתשרי: עבדים אוכלים ושותים ושמחים ועטרותיהם בראשיהם

כאמור לדברי רבי ישמעאל בן רבי יוחנן בן ברוקה, בין א' בתשרי לבין י' בתשרי העבדים היו "אוכלין ושותין ושמחין ועטרותיהן בראשיהן. כיון שהגיע יום הכפורים – תקעו בית דין בשופר, נפטרו עבדים לבתיהן, ושדות חוזרות לבעליהן". כך פסק גם הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל י, יד). ספר החינוך (מצווה שלא) הוסיף: "היו העבדים אוכלין ושותין ושמחין **בבית אדונם**". הם לא היו אוכלים ושמחים במקומם, אלא בבית אדונם.[6] הביטוי "אוכלים ושותים ושמחים" מופיע בפסוק בתחילת ימי שלמה המלך, לאחר תיאור השפע והסדר שהיו בממלכתו: "יהודה וישראל רבים כחול אשר על הים לרוב, **אוכלים ושותים ושמחים**" (מלכים א ד, כ).[7] תיאור מצב מרומם ושלם. כך היה לעם ישראל בימי שלמה, וכך צריך להרגיש כל עבד שמשתחרר.[8]

---

4 תוספות (ט ע"א ד"ה ולאפוקי) כתבו שסתם משנתנו היא כרבי ישמעאל. אך כאמור זה לפי הבבלי ואין הכרח לומר כן לפי הירושלמי. על דברי התוספות הללו ראה: הרב מאיר שמחה הכהן מדוינסק (משך חכמה, ויקרא כה, ג). הרב יצחק שילת ("וקדשתם את שנת החמישים שנה", במסילה העולה – ראש השנה, עמ' קכט-קלא) דן מיהו החולק על רבי ישמעאל.

5 בפסוק (יחזקאל מ, א) יום כיפור של יובל נקרא ראש השנה: "בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש". בגמרא (ערכין יב ע"א): "איזו היא שנה שראש השנה בעשור לחדש? הוי אומר: זה יובל". העירו על כך גם תוספות (נדרים כג ע"ב ד"ה ואת דרשת). עוד על מניין היובל בנביא יחזקאל ראה רש"י, רד"ק ומלבי"ם (יחזקאל א, א). על הקשר בין ראש השנה ליום הכיפורים כתב הרמב"ם (מורה הנבוכים ג, מג): "ראש השנה יום אחד, מפני שהוא יום תשובה והערת בני אדם משכחתם, ומפני זה יתקע בו בשופר כמו שבארנו במשנה תורה, וכאלו הוא הצעה ופתיחה ליום הצום, כמו שהוא מפורסם בקבלת האומה מענין עשרת ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים".

6 הרב יעקב בצלאל זולטי (משנת יעבץ, הל' שמיטה ויובל י, יד) דן בדברי ראשונים ואחרונים באשר למעמדו של העבד באותם ימים – אם האדון חייב לזון אותו, אם הוא מותר בשפחה כנענית, ועוד. על קידוש השנה ועל מעמד אותם עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים ראה הרב אהרון ליכטנשטיין ("קדושת שמיטה ויובל", קדושת אביב, עמ' 203-205).

7 גם בתיאור חנוכת בית המקדש הראשון על ידי שלמה המלך מופיע במדרש (בראשית רבה, פרשה לה, ג): "אמר רבי לוי: כתיב 'כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים' (דברי הימים ב ז, ט). ואין לך שבעה ימים לפני החג שאין בהן שבת ויום כיפור, ואותן שבעה ימים היו ישראל אוכלים ושותים ושמחים ומדליקין נרות". כך תיאר הנביא ישעיהו את שיהיה לעובדי ה' לעומת עובדי האלילים: "לכן כה אמר ה' אלוקים הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו, הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו, הנה עבדי ישמחו ואתם תבשו" (ישעיהו סה, יג). ראה: הרב צדוק הכהן מלובלין (מחשבות חרוץ, אות כ).

8 על האופי של ראש השנה נאמר בירושלמי (א, ג): "אמר רבי סימון: כתיב 'ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום' (דברים ד, ח)... אי זו אומה כאומה הזאת? בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שחורים, ומתעטף שחורים, ומגדל זקנו, שאינו יודע היאך דינו יוצא. אבל ישראל אינן כן אלא לובשים לבנים ומתעטפין לבנים ומגלחין זקנם ואוכלין ושותין ושמחים יודעין שהקב"ה עושה להן ניסים". כך מוטל על כל אדם להתנהג בראש השנה (רא"ש, ראש השנה ד, יד; טור אורח חיים סי' תקפא וסי' תקצז; שולחן ערוך, אורח חיים סי' תקצז, א). העבדים היו ממשיכים את האכילה השתייה והשמחה עד יום כיפור.

מה הן העטרות בראשי העבדים? עטרת היא כתר, לבוש של מלכים (שמואל ב יב, ל; דברי הימים א כ, ב). רש"י (ד"ה ועטרותיהן בראשיהן) כתב: "ועטרותיהן בראשיהן – אם רצה לשום עטרה בראשו, להראות שיצא חפשי".[9] לפי רש"י העבד אינו חייב להניח עטרת על ראשו, אך אם הוא רוצה לבטא את העובדה שהוא השתחרר באמצעות לבישת עטרה על ראשו, הוא רשאי. הריטב"א (ח ע"ב) כתב: "ועטרותיהן בראשיהן. לאו דוקא, אלא לומר שאינן משתעבדין כלל והולכין כדרך בני חורין". הרב מנחם המאירי (בית הבחירה, ח ע"ב) כתב: "זה שכתבנו כאן 'ועטרותיהם בראשיהם', פירשוה בתלמוד המערב [- לא נמצא בירושלמי שלפנינו] מפני שהכורך סודר על ראשו מברך 'ברוך עוטר ישראל בתפארה', והעבדים לא היו כורכין סודר מפני שהוא סימן לחרות, וכשהגיע זמן היובל היו כורכין ומברכין וזהו שאמרו 'ועטרותיהם בראשיהם'". יש לציין שבגמרא (ברכות ס ע"ב) נאמר בהקשר לברכות השחר: "כי פריס סודרא על רישיה, לימא: 'ברוך עוטר ישראל בתפארה'", אך לא נזכר שם שעבדים לא היו כורכים סודר ושזה סימן לחירות.[10]

המכנה המשותף לפירושים אלו הוא שהעטרה בראש היא סימן חיצוני שאותם עבדים לא היו מניחים על עצמם בתקופת עבדותם, וכעת עם שחרורם הם רשאים להניחו על עצמם.

נראה שעטרה זו היא התפילין. אמנם עבד עברי חייב במצוות כמו כל יהודי ובכלל זה גם במצוות תפילין, ולכאורה אין ביטוי מיוחד בכך שהוא מניח תפילין גם בימים אלו. אך התפילין נקראות עטרה בהקשר לאותם ימים שבהם אוכלים ושותים ושמחים, והם מבטאים חירות. את זאת יש ללמוד מהלכה הנוגעת לעבד כנעני. עבד כנעני חייב במצוות כמו אישה. אישה פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמן, ומצוות תפילין היא מצוות עשה שהזמן גרמה כי אין מניחים בשבת ויום טוב, וכן אין מניחים בלילה. אחת האפשרויות לשחרר עבד כנעני היא על פי רבה בר רב שילא (גיטין מ ע"א) שאמר שאם אדון הניח תפילין לעבדו הכנעני – הוא יוצא לחירות. עבד כנעני פטור ממצוות תפילין, וכפי שהסביר רש"י (ד"ה שהניח): "אין דרך עבד להניח תפילין דמצוות עשה דשהזמן גרמא היא, דלילה לאו זמן תפילין הוא". הרמב"ם (הל' עבדים ח, יז) פסק הלכה זו באופן הבא:

> עבד... שהניח לו רבו תפילין **בראשו**... וכן כל כיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן חורין, יצא לחירות וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור.

הרמב"ם הדגיש שמדובר שרבו הניח לו תפילין של ראש דווקא. תפילין של ראש הן ביטוי לחירות, כאמור בגמרא (מנחות לה ע"ב): "'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך' (דברים כח, י) ותניא רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש".[11] בגמרא (שבת קל ע"א) מסופר: "שפעם

---

9 גם חתן וכלה היו לובשים עטרה (משנה סוטה ט, יד; תוספתא סוטה טו, ה), ואולי לעטרות מעין אלו התכוון רש"י.

10 בגמרא (מגילה טו ע"ב; סנהדרין קיא ע"ב) נאמר: "ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: עתיד הקדוש ברוך הוא להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק". בגמרא (גיטין ז ע"א) אמר רב חסדא: "בזמן שמצנפת בראש כהן גדול – עטרה בראש כל אדם, נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול – נסתלקה עטרה מראש כל אדם". המפרשים (שם) הסבירו מה היא אותה עטרת שבראש.

11 הרמב"ם (הל' תעניות ה, יא) כתב בנוגע להנחת תפילין בט' באב: "ומקצת החכמים נוהגין שלא להניח בו תפילין בראש". יושם לב שדוקא תפילין של ראש. ההגהות מיימוניות (שם) הסביר שהסיבה היא שהתפילין נקראים פאר. כוונתו לאמור בפסוק: "לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר" (ישעיהו סא, ג). בגמרא (תענית טו ע"ב – טז ע"א) נאמר שבשבע התעניות האחרונות כשאין יורדים גשמים היו שמים אפר בראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד שם בראשו, "והיכא מנח להו? אמר רבי יצחק: במקום תפילין, שנאמר 'לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר'", וכך גם פסק הרמב"ם (הל' תעניות ד, א). בגמרא (יז ע"א): "פושעי ישראל בגופן מאי ניהו? אמר רב: קרקפתא דלא מנח תפילין". תוספות (ד"ה קרקפתא דלא) כתבו: "ורבינו תם מפרש דהכא כשהמצוה בזויה עליו שמגונות עליו רצועות של

אחת גזרה מלכות הרשעה גזרה על ישראל, שכל המניח תפילין **על ראשו** – יקרו את מוחו". דווקא תפילין של ראש, כי הם ביטוי לחירות.[12]

כאמור, עבד עברי חייב להניח תפילין גם במשך ימי עבדותו, אך באותם ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים הוא מציין את יציאתו לחירות, והביטוי לכך הוא בהנחת תפילין במשך הימים הללו במסגרת של שמחה – "אוכלים ושותים ושמחים".[13]

ג. מצוות יובל המוטלות על יחידים: לתקוע בשופר, לשלח עבדים, להשיב קרקעות

בסוגייתנו נזכר שבית הדין היו תוקעים בשופר ביום כיפור ואז העבדים היו יוצאים לחירות. במדרש ההלכה (ספרא בהר פרשה ב פרק ב אות א) נזכר שתקעו בשופר והעבדים היו יוצאים, וניתן להסביר שהכוונה היא שכל אדם צריך לתקוע ולא רק בית הדין. כך נאמר במקום אחר במדרש ההלכה (ספרא בהר פרשה ב סוף פרק א אות ה) בנוגע לחובתו של יחיד:

> "ביום הכיפורים" – אפילו בשבת, "תעבירו שופר בכל ארצכם" – מלמד שכל יחיד חייב.

מדרש הלכה זה נזכר בגמרא (ל ע"א):

> "ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם" (ויקרא כה, ט) – מלמד שכל יחיד ויחיד חייב לתקוע.

הגמרא (שם) דנה בדבר, ולמסקנה:

> ביובל – בזמן בית דין, תוקעין בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין.

ביום כיפור ביובל, בזמן שבית דין יושבים – בשש השעות הראשונות של היום (רש"י ד"ה בין בזמן), זה הזמן שבו תוקעים היחידים בין בפני בית הדין בין שלא בפני בית הדין.[14]

תפלין שבראשו". "תפילין שבראשו" תואם לביטוי "קרקפתא". אמנם הרמב"ם (הל' תשובה ג, ה) פירש: "שלא הניח תפילין מעולם" ולא התייחס לביטוי בגמרא "קרקפתא".

12 רבנו יעקב (טור, אורח חיים הל' תפילין סי' כה) כתב: "וראיתי לא"א ז"ל [הרא"ש] שהיה מדקדק להניחם כשהיה מסדר הברכות והיה מסדרם זה אחר זה עד עוטר ישראל בתפארה, ואז היה מניחם ומברך 'עוטר ישראל בתפארה' לפי שהתפילין נקראין פאר, שנאמר 'פארך חבוש עליך' (יחזקאל כד, יז) ונקראים תפילין לשון פלילה שהן אות ועדות לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו דכתיב 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך' ודרשינן אלו תפילין שבראש".

13 העולם הבא מתואר באופן דומה (ברכות יז ע"א): "מרגלא בפומיה דרב: העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, שנאמר: 'ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו' (שמות כד, יא)". הרב צבי יהודה הכהן קוק (אור לנתיבתי, עמ' פה) כתב שיש להתאים את "עטרותיהם בראשיהם" "במובן החרות העליונה, אל 'עטרותיהם בראשיהן' שהיו עבדים לובשים ביציאתם לחרות שזהו דבר מיוחד לבני חורין. העטרה בראש היא סימן החרות ולכן עבד שלבש תפילין בפני רבו או רבו הלבישו יצא לחרות, כי זהו גם כן ענין מצות התפילין: זכר ליציאת מצרים, ליציאתנו מעבדות לחרות". ראה גם: הרב צבי יהודה הכהן קוק (שיחות לחומש שמות, עמ' 37-38, 114-116, 134-135).

14 רש"י (ויקרא כה, י) כתב על שמה של שנת החמישים: "יובל שמה, על שם תקיעת שופר". דברי רש"י הללו נשענים על פסוקים שבהם שופר נקרא יובל: "במשוך היובל המה יעלו בהר" (שמות יט, יג). רש"י: "היובל הוא שופר של איל, שכן בערביא קורין לדכרא יובלא" (ראש השנה כו ע"א). פסוק נוסף: "...ושבעה כהנים ישאו שבעה שופרות היובלים... והכהנים יתקעו בשופרות. והיה במשך בקרן היובל כשמעכם את קול השופר יריעו כל העם תרועה גדולה" (יהושע ו, ד-ה).

הריטב"א (שם) למד על החובה של בית הדין לתקוע ביובל ועל החובה של כל יחיד לתקוע מלשון הפסוק: "והעברת שופר תרועה" – חובה על בית הדין, "תעבירו שופר בכל ארצכם" – חובה על כל יחיד.

רב ששת (ראש השנה שם) הבחין בין המוטל על יחיד ביובל לבין המוטל על יחיד בראש השנה:

> שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות.
> אלא שביובל תוקעין בין בבית דין שקידשו בו את החדש, ובין בבית דין שלא קידשו בו את החדש, וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע.
> ובראש השנה לא היו תוקעין אלא בבית דין שקידשו בו את החדש, ואין כל יחיד ויחיד חייב לתקוע.

המשפט הפותח: "שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות", מופיע במשנה (כו ע"ב). ההמשך ובו הבחנה בין יובל לבין ראש השנה אינו מופיע שם. מכל מקום ביובל יש חובה אישית לתקוע בשופר, בעוד שבראש השנה אין חובה אישית לתקוע.

נוסף על המצווה לתקוע בשופר ביובל המוטלת על כל יחיד, יש עוד שתי מצוות שמוטלות על יחיד ביובל: א. לשלוח את העבדים העבריים לחופשי – "וקראתם דרור בארץ" (שם י); ב. מי שקנה שדה מחברו צריך להשמיט ולהחזיר לו את השדה – "ושבתם איש אל אחזתו" (שם י).[15]

במהלך כל שנת היובל אסור לעשות מלאכות חקלאיות: "לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזריה" (שם יא), וכמו שאסור בשנת שמיטה, כאמור במדרש ההלכה (ספרא בהר פרשה ב תחילת פרק ג אות ב): "כשם שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל".

שלוש מצוות העשה האישיות הללו – תקיעה בשופר, שילוח העבדים והשבת קרקעות – נקראות מצוות היובל. הגמרא (ט ע"ב) דנה מה הדין אם אדם קיים רק חלק ממצוות העשה הללו:

> תנו רבנן: "יובל היא", אף על פי שלא שמטו, אף על פי שלא תקעו. יכול אף על פי שלא שלחו? תלמוד לומר "היא" דברי רבי יהודה.
> רבי יוסי אומר: "יובל היא", אף על פי שלא שמטו, אף על פי שלא שלחו. יכול אף על פי שלא תקעו? תלמוד לומר "היא".
> וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעיט, מפני מה אני אומר "יובל היא" אף על פי שלא שלחו ואין יובל אלא אם כן תקעו? לפי שאפשר לעולם בלא שילוח עבדים, ואי אפשר לעולם בלא תקיעת שופר.
> דבר אחר: זו מסורה לבית דין, וזו אינה מסורה לבית דין. מאי דבר אחר? וכי תימא: אי אפשר דליכא חד בסוף העולם דלא משלח? זו – מסורה לבית דין, וזו – אינה מסורה לבית דין.

מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי מופיעה במדרש ההלכה (ספרא בהר פרשה ב פרק ב אות ד) ונזכרה גם בירושלמי (ג, ה). אין הבדל בהצגת המחלוקת, למעט הסוף:

---

15 על המשמעות העמוקה של תקיעה בשופר ביובל, כתב הרב שניאור זלמן מלאדי (ליקוטי תורה, ראש השנה ס ע"ב): "עיקר שופר נאמר בתורה גבי יובלות, ביום הכיפורים של יובל, ועל ידי זה 'וקראתם דרור בארץ' (ויקרא כה, י) ונפטרו עבדים לבתיהם. והענין שהוא בבחינת שופר גדול, כי ענין יציאת העבדים לחרות היינו ע"י גילוי מבחינת עלמא דחירו, וגילוי המשכה זו זהו בחינת שופר גדול, והוא מענין הגילוי שיהיה לעתיד לבא. ועכשו שבעונותינו חרב בית המקדש אעפ"כ יש לנו יום כיפור שבו מאיר בחינת עלמא דחירו, בחינת יובל, ולכן תוקעים ביום כיפור אחר נעילה תקיעה אחת, והוא מבחינת שופר גדול, כי תקיעת ראש השנה זהו בחינת שופר סתם, אבל ביום כיפור שמאיר בו בחינת יובל עלמא דחירו, היינו בחינת התגלות זו של שופר גדול". על המשמעות האמונית של תקיעת שופר ביום כיפור של יובל ראה: הרב חיים ישעיהו הדרי ("קריאת הדרור במוצאי שביעית", שבת ומועד בשביעית, עמ' 447-456).

...דבר אחר: תקיעת שופר תלויה בבית דין, ושילוח עבדים תלויה בכל אדם.

הביטוי שונה. במקום "מצוה זו מסורה לבית דין", נאמר "תקיעת שופר תלויה בבית דין". על כך ששילוח עבדים תלוי בבני אדם נאמר בירושלמי (שם):

> ואתייא כהיא דאמר רבי שמואל בר רב יצחק "וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל" (שמות ו, יג). על מה ציום? על פרשת שילוח עבדים. ואתיא כהיא דאמר רבי הילא: לא נענשו ישראל אלא על פרשת שילוח עבדים, הדא הוא דכתיב "מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי" (ירמיהו לד, יד).

הנביא ירמיהו הוכיח את העם בימי המלך צדקיהו על כך שהם לא שלחו עבדים בשנים שהיה היובל נוהג, ועונש הגלות הוא על אי שילוח העבדים (ירמיהו לד, ח-כב).[16]

לפי רבי יהודה ולפי רבי יוסי, יש לראות את שלוש המצוות הללו כמקשה אחת, אך גם אם אדם קיים רק אחת מהן, נחשב שהוא קיים מצוות יובל; לפי רבי יהודה – מצוות שילוח עבדים, ולפי רבי יוסי – מצוות תקיעה בשופר. רבי יוסי לא הסכים עם דברי רבי יהודה כי ייתכן מצב שאין עבדים בעולם, אך לא ייתכן מצב שאין שופרות בעולם ולכן לדעתו חייבים לתקוע בשופר. כמו כן, תקיעת שופר מסורה לבית דין, ושילוח עבדים איננו מסור לבית דין, ולכן ודאי שמצוות השופר תתקיים לפחות על ידי בית הדין. אך אם אדם לא קיים את המצווה המסוימת לפי רבי יהודה ולפי רבי יוסי, וקיים את שתי המצוות האחרות, הוא נחשב כמי שלא קיים את מצוות יובל. רש"י (ט ע"ב ד"ה יובל) כתב בהסברו לדברי רבי יהודה, שאם אדם שילח את עבדו, "ואפילו לא נעשו בו דברים הללו – העברת שופר, ולשוב אל אחוזה דהיינו שמיטת קרקעות שקנו זה מזה דכתיבא בתר האי קרא 'ושבתם איש אל אחוזתו', אף על פי כן שם היובל עליו, להיות אסור בזריעה ובצירה וקצירה, כדכתיב 'לא תזרעו...'".[17] גם בהמשך כתב רש"י (ד"ה תלמוד לומר 'היא') בנוגע למי שלא שילח את עבדו: "אם עשית דברים הללו [שילוח העבד] – היא יובל, ואם לאו [לא שילח את העבד] – אינו יובל".

נראה שרש"י לא התכוון לומר שאם אדם לא קיים מצווה אחת מהשלוש – שילוח עבד לפי רבי יהודה ותקיעת שופר לפי רבי יוסי – יהיה לו מותר לעשות את המלאכות החקלאיות הללו – לזרוע לבצור ולזמור, והשנה היא שנה רגילה ולא שנת יובל מבחינתו. רש"י רק הסביר את המאפיין של שנת היובל מבחינת העבודות החקלאיות. אך גם אם אדם לא קיים את מצוות היובל האחת הנדרשת, ודאי שאסור לו לעשות את המלאכות החקלאיות הללו. "שם היובל עליו" או "אינו יובל" הכוונה היא לשלוש מצוות העשה של היובל, אך אי קיום של מצוות עשה אינו מתיר לעבור על מצוות לא תעשה.

נראה להוכיח את דברינו מתקופת הכניסה לארץ עד חורבן בית ראשון – תקופת הביאה הראשונה לארץ. הגלות במשך שבעים שנה בין חורבן הבית הראשון לבניין הבית השני הייתה מפני שלא שמרו שבעים שמיטות ויובלות. מדובר על כארבע מאות שנה שלא שמרו שמיטות ויובלות, קרוב למחצית מהתקופה מאז הכניסה לארץ עד חורבן בית ראשון [שבע שמיטות ולאחריהן יובל, וכך כמעט תשע פעמים]. נראה שבאותן שנים לא קיימו כלל את מצוות השמיטה והיובל, ובכל זאת

---

16 בגמרא (שבת לג ע"א) נאמר שגלות באה על כך שלא שמרו כלל שמיטה ויובל: "בעון גלוי עריות ועבודת כוכבים והשמטת שמיטין ויובלות – גלות בא לעולם, ומגלין אותן, ובאין אחרים ויושבין במקומן".

17 כך יש להסביר גם את תוספות (ד"ה יובל היא). תוספות (ערכין לב ע"ב ד"ה מנו) ציינו את מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי שבסוגייתנו, וכתבו: "שלא נהגו יובל והניחו בחטאם" – לא שילחו עבדים לפי רבי יהודה, ולא תקעו בשופר לפי רבי יוסי.

המשיכו למנות את שנות השמיטה והיובל של פרק זמן זה והם לא התבטלו. על זה היה העונש על עם ישראל – ביטול מצוות העשה ומצוות הלא תעשה.[18]

אמנם הרב מנחם המאירי (בית הבחירה, ט ע"ב) פירש כך:

> ושלשה דברים מעכבין את היובל, שאם חסרו אחד מהם, אינו יובל ליאסר בו עבודת קרקע, והם: תקיעה, ושלוח עבדים, והחזרת שדות לבעליהם.

הוא פירש את דבריו כבר קודם לכן (שם ח ע"ב):

> שנת היובל מתחלת מתשרי ומ"מ לא היה הדבר מוחלט לחירות עד יום הכפורים... כיון שהגיע יום הכפורים תקעו בית דין בשופרות נפטרו עבדים לבתיהם ושדות חוזרות לבעליהן.

כך הוא ביאר גם במקום אחר (בית הבחירה, שבת קלא ע"ב):

> כבר ביארנו במקומו שתקיעת שופר ביום הכפורים של יובל היתה מעכבת ביובל, ר"ל שמראש שנה ועד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים לבתיהם, אלא שמ"מ לא היו משתעבדין לאדניהם ולא השדות חוזרות לבעליהן. אלא עבדים אוכלין ושותים ושמחים ועטרות שחרורם בראשיהם, כיון שהגיע יום הכפורים תקעו בית דין בשופר נפטרו עבדים לבתיהם ושדות חוזרות לבעליהן.

לאחר שהגמרא בסוגייתנו (ט ע"ב) דנה במחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי, נזכרה גם דעת חכמים:

> אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: זו דברי רבי יהודה ורבי יוסי. אבל חכמים אומרים: שלשתן מעכבות בו.

לדברי רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, חכמים חולקים "ושלושתן מעכבות בו". כך הסביר ופסק הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל י, יג) את דברי חכמים: "שלשה דברים מעכבין ביובל: תקיעה, ושלוח עבדים, והחזרת שדות לבעליהן וזו היא שמיטת קרקע". כדי שאדם יקיים את מצוות היובל, עליו לקיים את שלושת מרכיביו: לתקוע בשופר, לשלח עבדים ולהחזיר שדות. אם הוא קיים רק חלק מהמרכיבים, הוא לא קיים את המצווה כלל; אף אם קיים את המצווה שאמר רבי יהודה – לשלוח עבדים, ושאמר רבי יוסי – לתקוע בשופר, אין זה נחשב שהוא קיים את מצוות יובל. "שלושתן מעכבות בו" – כפי שמצוות אחרות מורכבות מחלקים שונים, וללא עשיית כל החלקים אין זה נחשב לקיום המצווה. להלן כמה דוגמאות (לד ע"ב):

> תנו רבנן: תקיעות [בתעניות] – אין מעכבות זו את זו, ברכות [בתעניות] – אין מעכבות זו את זו. תקיעות וברכות של ראש השנה ושל יום הכפורים – מעכבות.

ובמסכת מנחות (כז ע"א, כח ע"א):

> משנה. שני שעירי יום הכפורים – מעכבין זה את זה; שני כבשי עצרת – מעכבין זה את זה; שתי חלות – מעכבות זו את זו; שני סדרים – מעכבין זה את זה; שני בזיכין – מעכבין זה את זה; הסדרים והבזיכין – מעכבין זה את זה; שני מינים שבנזיר, שלשה שבפרה, ארבעה שבתודה, ארבעה שבלולב, ארבעה שבמצורע – מעכבין זה את זה; שבע הזיות שבפרה – מעכבות זו את זו; שבע הזיות של בין הבדים ושעל הפרוכת ושעל מזבח הזהב – מעכבות זו את זו.

---

18 ראה בהרחבה בשיעור ג: ספירת השנים וקידוש שנת החמישים.

> משנה. שבעה קני מנורה – מעכבין זה את זה; שבעה נרותיה – מעכבין זה את זה; שתי פרשיות שבמזוזה – מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבן; ארבע פרשיות שבתפילין – מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכב.[19]

אין הכוונה שאם פלוני או אף רבים נוספים לא קיימו את המצוות הללו, אין היובל נוהג ומותר לעשות את המלאכות החקלאיות, ואין לספור את השנה. אלא שאם יחידים לא יתקעו או לא ישלחו עבדים ולא יחזירו שדות, אזי כל יחיד ביטל מבחינתו את מצוות היובל הללו, אך מצוות יובל עומדת וקיימת על כל הלכותיה.[20]

כך הסביר הרב יוסף רזין, הרוגוצ'ובר (רמב"ם הל' ערכין ד, כד):

> דהא דקיי"ל דשלשתן מעכבות בו הוא רק לענין דיני יובל. אבל לענין מלאכת קרקע ופירותיה הפקר, זה גם אם לא נהגי הני ג' דברים.[21]

---

19 דוגמאות נוספות ראה תוספתא (מנחות ו, ו).

20 שלוש המצוות הללו הן מצוות של יחידים. אמנם הראב"ד (השגות הראב"ד, גיטין יט ע"א בדפי הרי"ף) כתב: "ודאי אין יובל נוהג לא בארץ ולא בחו"ל לא מן התורה ולא מדרבנן, שהרי אין יושביה עליה, ואין שם בית דין תוקעים, ואין עבדים משתלחים, והנך מעכבי כדאיתא בראש בשנה". בסוגייתנו לא נזכר כלל העניין של "אין יושביה עליה", אם כי רש"י (מגילה יד ע"ב ד"ה אפשר יובל בטל) הזכיר זאת, וכן בהקשר של דברים מעכבים. מה שמעכב הוא תקיעת השופר של היחיד, לא של בית הדין, וצ"ע. הרב אריה לייב (טורי אבן, ט ע"א) דן בדברי הראב"ד הללו. וראה את דבריו של מו"ר הרב שאול ישראלי ("תוכן העיכוב ד'כל יושביה עליה' ביובל", חוות בנימין, א, סי' ט, אות ה) שדן בדברי הראב"ד והטורי אבן הללו.

21 הצפנת פענח פירש כך את דברי הרמב"ם ולפיו: "נראה לי דרבינו ז"ל לא סבירא ליה בזה כרש"י", אך לדברינו כך יש להסביר גם את רש"י. הסברנו הוא בניגוד להבנתם של כמה אחרונים לדברי הגמרא, רש"י והרמב"ם, שאם בית הדין או היחידים לא תקעו בשופר, וכן אם היחידים לא החזירו שדות ולא שילחו עבדים, בטלה מצוות יובל לגמרי. הרב יחיאל מיכל אפשטיין (ערוך השולחן העתיד, הל' יובל סי' לא סעיף ה) הקשה על ההסבר המקובל: "והרבה תימא. וכי מפני שעשו עבירה אחת או לא יכלו לקיים מצוה זו יעשו עבירה אחרת?! וצ"ל דכן הוא גזירת התורה. אך אם כן בדורו של צדקיהו שהיו רשעים ולא רצו להוציא עבדים לחירות כמפורש בירמיה, האם נאמר דבשביל רשעתם הותרה החרישה והקצירה?! ...ולולי דברי רבותינו הייתי אומר דוודאי איסורי קרקע בכל ענין יש, אלא שכאן מיירי לענין קדושת היובל שבית הדין הגדול מקדשין אותו ואמירת מלכויות זכרונות שופרות ואף שמדרבנן הם (ראש השנה לד ע"ב)". הרב יצחק שילת ("יובל היא", במסילה העולה – ראש השנה, עמ' קלח-קמ) שאל כך על ההסבר המקובל: "הנשמע כדבר הזה שאם ממאנים לקיים מצוה אחת לא יהיו חייבים לקיים מצוה אחרת?". הוא הוכיח שהכוונה היא שאם במציאות אין שילוח עבדים או השבת קרקעות, אין היובל חל.

על הפירוש המקובל שאלו אחרונים כמה שאלות. הרב אריה לייב (טורי אבן, השנה ח ע"ב) כתב שממתינים עם שחרור העבדים עד יום כיפור, כדי לוודא שמקיימים את שלוש מצוות היובל, שאם אין מקיימים אותן אזי בטל היובל. הסכים אתו הרב יוסף באב"ד (מנחת חינוך מצווה מב, יד; מצווה שלא, ג; מצווה שלה, ב, ד; מצווה שלט, א). על דברי הטורי אבן הללו ראה: הרב יהודה אריה לייב אלתר (שפת אמת, ט ע"ב) שהתלבט מה יהיה הדין אם אדם אחד קיים את שלוש המצוות – אם נוהג היובל; הרב יעקב עטלינגר (ערוך לנר, ט ע"ב) כתב: "דהבית דין ודאי יקיימו המצווה, אבל ביחידים מסתמא לא תלה הכתוב שיהיה בידם לעכב היובל, ולכן אכתי יש לספק לרבי יהודה לענין שילוח ולחכמים גם לענין השמטת קרקעות אם תלוי ברבים או גם ביחיד ואם תלוי ביחיד אם לבטל או לקדש היובל וצ"ע"; הרב מאיר שמחה הכהן מדוינסק (משך חכמה, ויקרא כה, ב) כתב ששבת היא קביעא וקיימא ואילו יום טוב ישראל מקדשים, וכך גם ההבחנה בין שביעית לבין יובל: "חלוקה קדושת שביעית מקדושת יובל, דכל מה שנוהגת בשביעית נוהג ביובל. רק דיובל תליא אם לא תקעו, או לא שלחו עבדים לחירות, או לא החזירו קרקעות, אז מותר בחרישה וזריעה ואינו יובל כלל, כמפורש לקמן ובראש השנה דף ט, ב. וכן פסק הרמב"ם להלכה פרק י משמיטות. לא כן שמיטה, הוא קדוש בעצמותו, ואפקעתא דמלכא הוה, ואינו תלוי בקדושת ישראל"; בביאור דברי המשך חכמה הללו ראה: הרב אהרון ליכטנשטיין ("קידוש שמיטה ויובל", קדושת אביב, עמ' 184-186). עוד בעניין זה: הרב יעקב ישראל קנייבסקי (קהלות יעקב, ראש השנה סי' ט); הראי"ה קוק (שבת הארץ [מהד' מכון התורה והארץ], א, מבוא, עמ' 94-95; ג, הל' שמיטה

בירושלמי (ג, ה) הובאו דברי רבי יהודה ורבי יוסי באופן דומה לאמור בסוגייתנו, אך דברי רבי יוחנן בשם חכמים מופיעים באופן שונה:

> אמר רבי יוחנן: זו דברי רבי יודא ורבי יסא. אבל דברי חכמים – קידוש בית דין, תקיעת שופר, והשמט כספים משמיטין.
>
> ניחא קידוש בית דין ותקיעת שופר, השמט כספים לא בסוף הן משמיטין?!
>
> רבי זעירה שמע לה מן הדא: "ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך" (דניאל י, יב). כבר נשמעו דבריך.

על פי הירושלמי המצוות התלויות בבית דין – קידוש השנה ותקיעת שופר – הן שמשמטות את שנת היובל.[22] יושם לב שלא כתוב בירושלמי שהן מעכבות, אלא כתוב באופן חיובי שמצוות אלו "משמיטין", וזאת בשונה מדברי רבי יוחנן בבבלי שמה שמעכב הוא המעשים המוטלים על היחידים לעשותם – תקיעה בשופר, שילוח עבדים והשמטת קרקעות. בירושלמי נאמר עוד: "והשמט כספים משמיטין". על כך הקשה הירושלמי, ששמיטת כספים היא מצווה הקשורה לשנת שמיטה ולא ליובל, ורבי זירא השיב שהוא קיבל את ההערה.[23]

נראה להציע הסבר אחר לדברי הירושלמי. רבי יוחנן אמר שהמכנה המשותף לרבי יוסי ולרבי יהודה הוא שיש מצבים שבהם לא תחול שנת יובל: כי לא שילחו עבדים – לרבי יהודה, או כי לא תקעו בשופר – לרבי יוסי, אך חכמים חולקים עליהם לחלוטין, ולדבריהם שנת יובל מתחילה תמיד בא' בתשרי, ואין דבר שמבטל את היות השנה שנת יובל. לפי חכמים ביום א' בתשרי של שנת החמישים מקיימים שלוש מצוות שונות: [א] בית הדין מקדשים את השנה כשנת החמישים; [ב] תוקעים בשופר של ראש השנה; [ג] שמיטת כספים – ביום זה נשמטים החובות. לדברי חכמים שלוש המצוות הללו הן סימנים לכך שבא' בתשרי התחילה שנה חדשה שהיא שנת יובל. אך הן סימן ולא סיבה, דהיינו אין זה משנה אם יתקעו בשופר ביום כיפור ואם ישלחו עבדים וישיבו קרקעות. שאלה על כך הגמרא: "ניחא קדוש בית דין ותקיעת שופר" שאכן מקיימים אותם בא' בתשרי, אך "השמט כספים, לא בסוף הן משמיטין?" הרי שמיטת הכספים היא ביום כ"ט באלול, בסוף השנה שהייתה? תשובת רבי זירא היא "כבר נשמעו דבריך" – ההערה נשמעה והתקבלה. כלומר, רק שתי מצוות מאפיינות את יום א' בתשרי שבתחילת שנת יובל. יוצא אפוא שחכמים חלקו על רבי יוסי ורבי יהודה ולדבריהם לא ייתכן שהאיסורים של המלאכות החקלאיות בשנת היובל אינם חלים. אפשרות נוספת היא שרבי זירא ציטט פסוק שבו נזכרו המילים "היום הראשון", כדי לומר שזה היום

ויובל י, י, עמ' 150; שם יג-טז עמ' 159-163); מו"ר הרב שאול ישראלי ("ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים לדעת רבי ישמעאל", חוות בנימין, א, סי' ט, אות א). כאמור, קשה לקבל שאם אין מקיימים את שלוש המצוות או חלק מהן המוטלות על יחידים ביום כיפור בשנת יובל, מתבטלת לחלוטין מצוות היובל ומותר לעשות את המלאכות החקלאיות. לדברינו כוונת הגמרא והמפרשים אחרת לגמרי.

22 הרב אריה לייב יעלין (יפה עינים, ט ע"ב) כתב: "ונראה בעניות דעתי להגיה במקום קדוש בית דין – שלוח עבד". הרב דוד פרידמן (שו"ת שאילת דוד, קונטרס בעניני שביעית, דף כ ע"א הגהה א) כתב שיש לתקן את נוסח הירושלמי כמו הבבלי: "שילוח עבדים, ותקיעת שופר והשמטת קרקעות".

23 מפרשים הציעו כמה פירושים לדברי הירושלמי הללו. יש מקורות שמהם ניתן ללמוד שגם יובל משמט כספים. ראה: הרא"ה קוק (שבת הארץ, הקדמה, [מהד' מכון התורה והארץ] עמ' 79-80; שו"ת משפט כהן סי' סט, עמ' קמג), וכן בפירושים הרבים בירושלמי (מהד' שוטנשטיין). הרב נריה גוטל ("שמיטת כספים ביובל", ניצני ארץ, ו, עמ' 187-198) הרחיב והעמיק בדברי המפרשים על דברי הירושלמי הללו, והציע לפרש את הירושלמי שעל בית דין להכריז גם על השמטת כספים על אף שזו הלכה מהלכות שמיטה, כדי להוציא מלבם של החושבים שאולי לא ינהג יובל כי לא תקעו בשופר או מסיבה אחרת, ואז ממילא גם לא יישמטו כספים.

הראשון שבו הלווה אינו צריך להחזיר את החוב מאחר שהוא נשמט. דברי רבי זירא "כבר נשמעו דבריך" הם במובן זה שיש להעמיק היטב בדברים.[24]

ד. מצוות המסורות לבית דין: למנות את השנים, לקדש את שנת החמישים, לתקוע בשופר ביום כיפור ביובל

המצווה לתקוע בשופר ביובל "מסורה לבית דין" (בבלי) או "תלויה בבית דין" (ירושלמי). באיזה בית דין מדובר? הרמב"ן (ספר הזכות, גיטין יח ע"א מדפי הרי"ף) כתב: "יובל תלוי בבית דין הגדול – למנות [את שנת החמישים בא' תשרי], לקדש [את שנת החמישים בא' תשרי] ולתקוע [בשופר י' בתשרי]".

הרמב"ן כרך כאחת שלוש מצוות הקשורות למניין השנים ולשנת יובל, ונראה שכך גם ראה זאת הרמב"ם, אם כי הוא כתב זאת בהלכות שונות. הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל י, א) כתב:

> מצות עשה לספור שבע שבע שנים ולקדש שנת החמשים שנאמר "וספרת לך שבע שבתות שנים... וקדשתם את שנת החמשים" (ויקרא כה, ח, י), ושתי מצות אלו מסורין לבית דין הגדול בלבד.

המקור לכך שספירת השנים היא בבית דין, הוא במדרש ההלכה (ספרא בהר פרשה ב סוף פרק א אות א): "'וספרת לך' (ויקרא כה, ח) – בבית דין". אמנם לא כתוב במדרש ההלכה שהכוונה לבית הדין הגדול.[25]

בנוגע למצווה לתקוע בי' בתשרי כתב הרמב"ם (ספר המצוות, מצוות עשה קלז):

> שצונו לתקוע בשופר בעשירי מתשרי משנה זו ולקרא בכל ארצותינו דרור לעבדים ולצאת כל עבד עברי לחרות בלי פדיון ביום הזה כלומר העשירי מתשרי.

מטרת התקיעה היא קריאת דרור לעבדים. כך כתב גם במניין המצוות (הל' שמיטה ויובל, הקדמה, מצווה יב): "לתקוע בשופר בי' בתשרי כדי לצאת עבדים חפשי". הרמב"ם לא פירט מי תוקע. מבין שלוש המצוות הללו, המצווה לתקוע בשופר ביובל היא המצווה היחידה שמוטלת גם על בית הדין וגם על היחידים, כאמור ברמב"ם (שם י, י-יא):

---

24 ההסבר לדברי הירושלמי בפן החיובי, וכן שמדובר על שתי מצוות שמסמנות את תחילת השנה, ובוודאי אינן מעכבות ומבטלות את היובל אם לא קיימו אותן, הם בניגוד להבנתו של הרב יעקב בצלאל ז'ולטי (משנת יעבץ, יורה דעה סי' כה; שם, הלכות שמיטה ויובל י, א [עמ' קטו-קטז]) שלמד מירושלמי זה ש"קידוש בית דין מעכב ביובל, כמו שתקיעת שופר מעכב". וראה שם שהרחיב בדבר על בסיס דברי הרב חיים סולובייצ'יק (חידושי הרב חיים הלוי, רמב"ם הל' שמיטה ויובל י, ה). כאמור, לדברינו אין זו כוונת הירושלמי.

25 הרב נחום רבינוביץ' (יד פשוטה, הל' שמיטה ויובל י, א [עמ' רלו-רלז]) כתב שבנוגע לספירת העומר יש שני פסוקים: "וספרתם לכם" (ויקרא כג, טו) – "שתהא ספירה לכל אחד ואחד" (מנחות סה ע"ב); "וספרת לך" (דברים טז, ט) – "ספירה תלויה בבית דין, שהם יודעים לחדש ממחרת השבת – מחרת יום טוב" (מנחות שם). מכאן שמדובר בבית דין שמקדשים בו את החודש, וכך הדין גם בנוגע ליובל, שגם שם נאמר בלשון יחיד "וספרת לך". בית דין אחד לכל ישראל, הוא בית דין שמקדשים בו את החודש, הוא סנהדרי גדולה.

> מצות עשה לתקוע בשופר בעשירי לתשרי בשנת היובל, ומצוה זו מסורה לבית דין תחלה שנאמר "והעברת שופר תרועה", וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע שנאמר "תעבירו שופר"... וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע כל זמן שבית דין יושבין ושלא בפני בית דין.[26]

בגמרא נאמר על המצווה לתקוע בשופר שמצווה זו מסורה לבית דין, והרמב"ם הוא שהוסיף את המילה "תחילה". דברים דומים כתב גם ספר החינוך (מצווה שלא). הרב יוסף באב"ד (מנחת חינוך, מצווה שלא, א) כתב:

> ודין זה שנמסר לבית דין תחלה איני מבין הכוונה. כיון דהוא מצוה על כל ישראל, שחייב כל אחד לשמוע שופר כמו בראש השנה, אם כן מאי הכוונה דנמסר לבית דין תחלה, ואם יהיה המצוה שהבית דין יתקעו תחלה ואחר כך כל ישראל זו לא שמענו, דודאי תיכף בנץ החמה מצוה על כל אחד מישראל לשמוע שופר כמו בראש השנה, ועל כל אחד מהבית דין כי הם כמו כל אחד ואחד מישראל... אבל שיהיה מסור לבית דין ביותר מכל ישראל או תחלה, זו לא שמענו. ואיני מבין הכונה, דהמצוה הוא על כל ישראל כמו בראש השנה, וצ"ע. ומה שמבואר בגמרא [ראש השנה ח ע"ב] "כיון שהגיע יום הכיפורים תקעו בית דין בשופר ונפטרים העבדים", היינו אורחא דמלתא, דהבית דין זריזין הם ותוקעין.[27]

על דברי המנחת חינוך יש להעיר:

א. לדבריו גם ביובל המצווה היא לשמוע קול שופר. אך המצווה ביובל היא לתקוע ואין צורך לשמוע.[28]

ב. המנחת חינוך ציין את האמור בסוגייתנו בשמו של רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה שעבדים יושבים שותים ושמחים וכשהגיע יום כיפור "תקעו בית דין בשופר", והסביר שכך אכן קורה מציאותית כי "בית דין זריזין הן", אך אין זה מפני שיש מצווה מיוחדת לבית הדין לתקוע. לעיל ציינו שמקור דברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה במדרש הלכה, ויש לשים לב ששם כתוב: "תקעו בשופר". לא כתוב שבית הדין הם שתקעו בשופר. לפי מדרש ההלכה אין זה תנאי הכרחי שקודם בית הדין יתקעו.

נראה עוד שהביטוי ברמב"ם "מצוה זו מסורה לבית דין" ובתוספת המילה "תחילה", לא בא רק לומר שהעיקר הוא תקיעתם של בית הדין ואולי גם לפני התקיעה של כל יחיד. שהרי אם כן היה על הרמב"ם לכתוב מעין דבריו של הרב מנחם המאירי (בית הבחירה, ראש השנה ל ע"א): "ותוקעין בית דין תחלה, ואחר כך כל יחיד ויחיד". הרמב"ם לא כתב זאת כדי ללמד איזו תקיעה קודמת. הביטוי: "מסור ל..." מופיע פעמים רבות בדברי תנאים ואמוראים בהקשרים שונים, וגם בדברי הרמב"ם. נראה שהרמב"ם משתמש בביטוי זה כשהוא מתכוון להדגיש את האחריות הבלעדית שמוטלת על

---

26 בספר המצוות (עשה קלו – לקדש את שנת החמישים; עשה קלז – לתקוע בשופר בי' בתשרי ביובל) לא ציין הרמב"ם שמצוות אלו מוטלות על בית דין, אך במצווה אחרת (עשה קמ – למנות השנים שבע שבע עד שנת היובל) ציין שסנהדרין הגדולה הם שמונים את השנים. בספר החינוך (מצווה של - לספור שבע שבתות שנים) כתב שסנהדרין מקיימים מצוה זו, ואילו בנוגע ליובל (מצווה שלא - לתקוע בשופר ביום כיפור בשנת יובל) כתב שבית דין מקיימים אותה אך לא כתב בית הדין הגדול או סנהדרין, אם כי כתב: "והרי כתבתי לך בסמוך [מצוה של] אי זה זמן היובל נוהג, ושמצות יובל מסורה לבית דין", ושם כתב שמדובר בבית הדין הגדול. בנוגע לקידוש שנת החמישים (מצווה שלב - לקדש את שנת החמישים) כתב שסנהדרין מקיימים מצוה זו.

27 המנחת חינוך (מצוה שלה, ז) חזר שוב בקצרה על הערתו: "ודברי הרב המחבר דנקט בית דין אינם מובנים".

28 ראה בשיעור כג: "ושמע קול שופר" – המצווה והברכה.

מי שמצווה בדבר או שעליו לעשות פעולה מסוימת. כך למשל הסביר הרמב"ם (הל' תשובה ה, ד) את האחריות המוטלת על כל אדם בשל בחירתו החופשית:

> ...ואל תתמה ותאמר היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפוץ ויהיו **מעשיו מסורים לו**, וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ולא חפצו, והכתוב אומר "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ" (תהלים קלה, ו)? דע שהכל כחפצו יעשה, **ואף על פי שמעשינו מסורין לנו**... ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו, **וכל מעשיו מסורין לו**, ולא יהיה לו לא כופה ולא מושך אלא הוא מעצמו ובדעתו שנתן לו האל עושה כל שהאדם יכול לעשות. לפיכך דנין אותו לפי מעשיו אם עשה טובה מטיבין לו ואם עשה רעה מריעין לו.[29]

דוגמה נוספת בדברי הרמב"ם למשמעות הביטוי "מסור ל...", היא מצוות קידוש החודש, שגם בה נאמר שהיא מסורה לבית דין. כך כתב הרמב"ם (הל' קידוש החודש א, ה):

> אין ראיית הירח מסורה לכל אדם כמו שבת בראשית, שכל אחד מונה ששה ושובת בשביעי. אלא לבית דין הדבר מסור, עד שיקדשוהו בית דין ויקבעו אותו היום ראש חדש הוא שיהיה ראש חדש, שנאמר "החדש הזה לכם" עדות זו תהיה מסורה לכם.[30]

מסירת דבר לבית דין, הכוונה היא הטלת אחריות על כל התהליך, ובהקשר זה לקידוש החודש. מקור דברי הרמב"ם בגמרא (כב ע"א):

> "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. החדש הזה לכם ראש חודשים..." (שמות יב, א-ב)... עדות זו תהא מסורה לכם.

רש"י (ד"ה תהא מסורה לכם) הסביר: "לחשובי הדור אני מוסר, שיקבלו העדות ויקדשו החדש". הכוונה היא שעל חשובי הדור מוטלת האחריות על כל ההליך הקשור לקידוש החודש – קבלת העדים, חקירתם, דיון בדבריהם, קבלת החלטה, הכרזה ופרסום לכל קהילות ישראל. נראה שלזה התכוון הרמב"ם גם במשמעות הביטוי "מסור ל...".

נראה שהביטוי המיוחד "מצוה זו מסורה לבית דין" בא לומר שמצווה זו היא באחריות בית דין והיא כוללת ורחבה יותר, ואין די שבית הדין רק יקיימו את פעולת המצווה המסוימת הנדרשת מהם. זאת ועוד, מלבד המצווה המוטלת על בית דין לתקוע בשופר ביום כיפור של יובל, יש עוד שתי מצוות שמוטלות על בית דין בלבד בכל תחילת שנה – לספור את השנה, ולקדש את שנת החמישים. גם שם כתב הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל י, א) "ושתי מצות אלו מסורין לבית דין הגדול בלבד". כך כתב גם ספר החינוך במצווה לספור את השנים (מצווה של):

> זאת הספירה של שני שמיטה עד שנת היובל היא נמסרת לבית דין הגדול, כלומר הסנהדרין. וכן היא המצוה, שהיו מונין שנה שנה ושבוע שבוע של שנים עד שנת היובל, כמו שאנו מונין

---

29 הרמב"ם הרחיב עוד בעניין זה (הל' תשובה ו, א): "פסוקים הרבה יש בתורה ובדברי נביאים שהן נראין כסותרין עיקר זה ונכשלין בהן רוב האדם ויעלה על דעתן מהן שהקב"ה הוא גוזר על האדם לעשות רעה או טובה ושאין לבו של אדם מסור לו להטותו לכל אשר ירצה". דוגמאות נוספות: הרמב"ם עסק בענייני הסנהדרין וכותרת הפרקים היא: "הלכות סנהדרין והעונשין המסורין להם", וכפי שכתב בהקדמה ליד החזקה: "ספר ארבעה עשר אכלול בו מצוות שהן מסורין לסנהדרין כגון מיתות בית דין"; "...הרי הדבר מסור לבית דין כפי מה שיראו לאיזו דרך שדעתן נוטה יעשו" (הל' מכירה כא, טו); "...הרי הדבר מסור לדיינים, כל שדעתם נוטה להעמיד שדה זו בידו יעמידו" (הל' זכיה ומתנה ה, ו).

30 הרמב"ם הזכיר זאת שוב (הל' קידוש החודש ב, י; ה, א; יח, י).

> ימי העומר, ואחר כך מקדשין שנת החמשים בשביתת הארץ ולקרות דרור לכל העבדים והשפחות, וכל הקרקעות חוזרין לבעליהן.

וכך הוא כתב במצווה לתקוע בשופר ביום כיפור של יובל (מצוה שלא):

> וידוע שמצות התקיעה ביום זה היא לפרסם חירות כל עבד עברי, שיצא בן חורין בלי דמים... שמצות יובל מסורה לבית דין.

מדובר על מצווה שמקיימים פעם בשנה – מניין השנים, ומצוות שמקיימים פעם בחמישים שנה - קידוש שנת החמישים ותקיעה בשופר. בפועל מי שמקיימים את המצווה הם חברי בית הדין, אך לפעולתם צריכה להיות השפעה על ההתנהלות של כל עם ישראל. מניין השנה במעגל שבע שנות שמיטה קובע את המצוות הייחודיות לשנה זו בענייני תרומות ומעשרות – שנת מעשר שני או שנת מעשר עני, וכן באיזו שנה תהיה שנת שמיטה והמצוות וההלכות שמקיימים בה. לאחר שבעה מעגלי שנות שמיטה, בראש השנה בשנת החמישים שהיא שנת יובל, מקדשים את השנה כדי להודיע על המשך האיסור לעשות מלאכות חקלאיות מסוימות ושמיום זה ואילך מפסיקים את עבודת העבדים מראש השנה.

ביום כיפור של היובל בית הדין תוקעים בשופר, וכן גם כל יחיד, ומשלחים את העבדים ומחזירים את השדות לבעלים.[31] מצווה זו של תקיעת שופר ביובל "מסורה לבית דין תחילה", במובן זה שעליהם להוביל ולפעול ולדאוג שכל יחיד ויחיד יתקע, וגם ישלח את עבדיו ויחזיר את השדות.[32]

כאמור לעיל, בירושלמי (ג, ה) נאמר שהתקיעה תלויה בבית דין, ושילוח עבדים תלוי בבני אדם, ולאחר מכן נזכר שלא שילחו עבדים בימי בית ראשון, והנביא ירמיהו הוכיח אותם על כך. נראה שעניין זה נזכר בירושלמי כדי לומר שלבית דין יש אחריות לפעול שהאדונים ישלחו את עבדיהם, ושלא יקרה כפי שקרה בימי ירמיהו. תקיעת שופר תלויה בבית דין כי גם הם מצווים לתקוע, אך עליהם גם לדאוג שיתקעו בשופר בכל הארץ ולעורר אנשים לשלח את עבדיהם ולהשיב קרקעות.[33]

---

31 את החובה האישית לתקוע ביום כיפור ביובל הזכיר החינוך במצווה לתקוע בשופר (מצווה שלא) אך הרחיב בה במצווה לקדש את שנת החמישים (מצווה שלב): "ומן הדומה שהיו סנהדרין מתקבצין בקידוש השנה ומברכין עליה לקדש שנים, ואחר כך תוקעין בשופר, וכן כל יחיד ויחיד תוקע גם כן ברשותו, והקול נשמע בכל הארץ, והעבדים נפטרין לבתיהם, והקרקעות חוזרין לבעליהם". מדבריו ניתן להבין שהתקיעה בשופר מתקיימת בראש השנה. אך נראה שכוונתו לקשור בין המצווה של קידוש השנים והתקיעה בשופר, אם כי תוקעים ביום כיפור. זאת בניגוד לדברי המנחת חינוך (שם אות ב) שכתב שלפי החינוך מקדשים את השנה ביום כיפור.

32 ספר החינוך (מצווה שלא – לתקוע בשופר בי' בתשרי) כתב: "ונוהגת מצוה זו בארץ ישראל בזמן שהיובל נוהג, והרי כתבתי לך בסמוך אי זה זמן היובל נוהג, ושמצות יובל מסורה לבית דין. ואם עברו בית דין על זה ולא תקעו בשופר, אף על פי שנשתלחו העבדים והוחזרו השדות לבעליהן מבלי תקיעה, ביטלו מצות עשה זה". את שילוח העבדים והשבת השדות עושים היחידים. בית דין שלא תקע, ביטל עשה זה של תקיעה בשופר, ומכאן שאין זה מעכב את קיום המצוות האחרות. המנחת חינוך (שם אות א ד"ה והנה) כתב: "ומה שכתב הרב המחבר 'ואם עברו בית דין' צ"ע דכל אחד מישראל עובר בעשה כמו שכתבתי וזה פשוט". דברי המנחת חינוך הללו הם בהתאם לעמדתו שאין מצווה מיוחדת על בית דין לתקוע בשופר (לעיל ליד הערה 27). ספר החינוך (מצווה שלב) במצווה לקדש את שנת החמישים, כתב שוב: "ועובר על זה ועבד אדמתו ביובל עבודה האסורה, וכן אם לא רצה לשלח עבדו חפשי ביטל עשה זה מלבד שעבר על לאו, וכמו שנכתוב בסדר זה בעזרת השם. ועונשו גדול מאד, שהוא כאלו כופר בחדוש העולם". מי שלא שחרר עבדו ביובל וגם עשה מלאכות חקלאיות אסורות, עבר על איסורים. העובדה שהוא לא שחרר את העבד, אינה מתירה לו לעבוד עבודות חקלאיות אסורות.

33 הראי"ה קוק (עץ הדר השלם, אות טו, עמ' עז) ציין את המצוות הקשורות ליובל שמוטל על בית הדין לקיים כשמקיימים זאת בשם הציבור: "היחיד אינו מחויב בזה כי אם כלל הציבור במקום שהוא נמצא...

באופן דומה נראה לפרש את דברי רש"י (ט ע"ב ד"ה דבר אחר): "תקיעת שופר מסורה לבית דין – לצוות לשלוחם לתקוע, ושילוח עבדים מסורה ליחידים, ואם ימאן – יבטל היובל, הלכך לא תלאו הכתוב בו".[34] מה כוונת רש"י "לצוות לשלוחם לתקוע"? מדוע שבית הדין יצווה לשליח לתקוע במקומם? מדוע על פעולה שמוגדרת כציווי, צריך לומר שבית הדין ישלח שליח לתקוע?[35] נראה להציע שכוונת רש"י לומר שמצווה זו מסורה לבית דין במובן זה שעליהם לעורר את היחידים לקיים את מצוות היובל המוטלות עליהן. עליהם לצוות את היחידים "לשילוחם" – לשלוח את העבדים, וכן "לתקוע" בשופר. אמנם רש"י כתב את המילה "לשלוחם" בכתיב חסר, אך יש לקרוא "לשילוחם". כל המילים בשורש של"ח בגמרא וברש"י הן בהקשר של שילוח העבדים, ונראה שכך גם בדברי רש"י כאן.[36]

בהגיע שנת החמישים על בית הדין לקדש את השנה באופן כזה שהכול ידעו שהשנה היא שנת יובל על כל המשמעויות ההלכתיות בהקשר למלאכות חקלאיות, ולתקוע בשופר כדי לעורר וללמד את היחידים לקיים את מצוות היובל המוטלות עליהם – לתקוע בשופר, לשלח את העבדים ולהשיב את הקרקעות לבעליהן.

סיכום

שנת היובל מתחילה בא' בתשרי. מקדשים את השנה, ומאז ועד יום כיפור, העבדים שאמורים להשתחרר אינם משתעבדים עוד אלא אוכלים שותים ושמחים ועטרותיהם בראשיהם. העטרות הם סודרים או בגדים אחרים שעבדים אינם לובשים אותם, או שמודגש כאן שהם היו שמחים בתפילין שבראשם, אף שגם בעת תקופת עבדותם הם מניחים תפילין. תפילין בראש הן ביטוי לחירות.

על כל אדם מוטל לקיים ביום כיפור של יובל שלוש מצוות עשה: לתקוע בשופר, לשלח את העבדים ולהשיב קרקעות לבעלים. שלוש המצוות הללו נקראות מצוות היובל ויש לראותן כמקשה אחת. לפי רבי יהודה ורבי יוסי, אם קיים לפחות אחת – שילח עבדים לרבי יהודה, ותקע בשופר לרבי יוסי – זה נחשב שהוא קיים מצוות יובל. אך לפי חכמים יש לקיים את שלושת חלקי מצוות היובל, ואם לא עשה כן – לא קיים את המצווה. אמנם גם אם לא קיימו כנדרש את מצוות היובל לפי כל התנאים, בכל מקרה אסור לעשות את המלאכות החקלאיות שאסור לעשותן בשנת יובל.

והוי דוגמא דמצות קידוש חודשים, וענין יובלות התלויות בבית דין, או קרבנות ציבור, ובנין בית המקדש דהחובה על כללות הציבור, מ"מ כללות הציבור שעושה הוא מקיים מצות עשה".

34 המהר"י קורקוס ביאר את הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל י, י) שכתב שמצווה זו מסורה לבית דין, על בסיס דברי רש"י. הרב יעקב עטלינגר (ערוך לנר, ט ע"ב) כתב: "והנה לענין תקיעה ודאי הכל תלוי בתקיעת בית דין, כדאמרינן לקמן 'זו מסורה לבית דין'. ואף על גב דגם היחידים תוקעים ביוה"כ של יובל כמבואר לקמן (ל א), מ"מ כל שתקעו בבית דין נתקדש היובל אפילו לא תקעו כל היחידים. וכן איפכא אם תקעו היחידים ובית דין לא תקעו לא נתקדש, דאם לא כן לא שייך לומר זו מסורה לבית דין". הסכים עם דבריו הרב יהודה גרשוני ("תקיעת שופר ביובל", קול צופיך, עמ' רעח-רעט). לדברינו, הביטוי "מצוה זו מסורה לבית דין" הוא בעל משמעות אחרת, והתקיעה של בית הדין בשופר ביובל איננה מקדשת את היובל.

35 בגמרא (כט ע"ב) מסופר על תקיעה בשופר בשבת ביבנה בעקבות תקנת רבן יוחנן בן זכאי שתוקעים בשבת במקום שיש בו בית דין, ובני בתירא שרצו לדון עמו בדבר: "תנו רבנן: פעם אחת חל ראש השנה להיות בשבת, והיו כל הערים מתכנסין". רש"י (ד"ה והיו כל הערים) כתב: "והיו כל הערים – שסביבות יבנה. מתכנסין – לשם, לשמוע תקיעה משלוחי בית דין, לפי שהיו רגילין כן בירושלים". גם בהמשך (ל ע"א ד"ה אלא) הזכיר רש"י ששלוחי בית דין תקעו בשבת בירושלים. ייתכן אפוא שגם ביובל סבר רש"י שהתקיעה של בית הדין היא על ידי שלוחים מטעם בית הדין ולא על ידי הדיינים עצמם.

36 אהרן ארנד (פירוש רש"י למסכת ראש השנה, עמ' 148) ציין שברש"י בכתב יד קמברידג' Add. 494 כתוב בכתיב מלא: "לשילוחם".

גם על בית דין מוטלת מצווה לתקוע בשופר ביום כיפור של יובל. הביטוי ברמב"ם הוא שמצווה זו "מסורה לבית דין תחילה". הרמב"ם ציין שתי מצוות נוספות שגם עליהן כתב שהן "מסורות לבית הדין הגדול בלבד": למנות את השנים ולקדש את שנת היובל. למצוות אלו יש השלכה והשפעה על כל עם ישראל. על כל הציבור לדעת באיזו שנה מדובר מבחינת מניין שנות השמיטה ואילו מצוות והלכות נוהגות בה – תרומות מעשרות, וכן מצוות השמיטה ואיסור המלאכות החקלאיות, וכן כשמדובר על שנת החמישים שאסור גם כן לעשות מלאכות חקלאיות. התקיעה בשופר של בית הדין נועדה לזרז את היחידים לקיים את שלוש המצוות המוטלות עליהם ביום כיפור של יובל.